

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕНЬ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ ЯК ОБ'ЄКТУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

THEORETICAL PREREQUISITES FOR RESEARCH IN THE HUMANITARIAN SPHERE AS AN OBJECT OF STATE ADMINISTRATION

У статті проаналізовано площини наукових досліджень гуманітарної сфери. Як самостійна категорія державного управління, гуманітарна сфера розглядається автором як об'єкт державно-управлінського впливу. Зазначено, важливість розвитку європейського світоглядного інтелекту, соціальної мобільності, освіти, охорони здоров'я, як головної складової національного багатства та основними компонентами соціального розвитку. Розглянуто основні індикатори конкурентоспроможності країни, як здатність до інновацій і креативності у соціальному і професійному житті, запорукою яких є високий творчий потенціал суспільства. Окреслено, що орієнтація України на європейський простір, тільки розпочала започаткування процесу змін, поділяючи основні принципи і ідеї Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу розвитку країни і нації інтереси людини, її прагнення жити і гармонійно розвиватись у гармонії із своїми цінностями. Проведено змістовний аналіз підходів сучасних учених до розуміння змісту таких дефініцій: «гуманітарна сфера», «державне управління гуманітарною сферою». Важливість розуміння гуманітарної сфери як об'єкта державного управління розкриває її складну структуру, що унеможлиблює визначення її як єдиного цілісного об'єкта управління. Доведено доцільність поєднання гуманітарної та соціальної сфер як двох взаємозалежних об'єктних зон державного управління. Доведено, що гуманітарну сферу як особливу сферу державного управління слід визначати через сукупність галузей такої діяльності людини й громадянина, в якій відбуваються духовний, творчий, культурний, соціальний, суспільно-політичний, науково-інтелектуальний, освітній, медико-санітарний саморозвиток і самореалізація особистості без здійснення виробничої діяльності, але з можливістю отримання прибутку від продукту (матеріального або нематеріального), створеного особою як результати її власної невиробничої діяльності та розкриття її індивідуальності. Визначено власне розуміння механізму державного управління в гуманітарній сфері, під яким розуміється імперативний спосіб підпорядкування об'єктів управління, заснований на створенні умов для людиноцентрованого розвитку та основі, якого лежить демократичне управління.

Ключові слова: гуманітарна сфера, державне управління, державні конструкти гуманітарної сфери, людиноцентризм.

The article analyzes the areas of scientific research in the humanitarian sphere. As an independent category of state administration, the humanitarian sphere is considered by the author as an object of state administrative influence. The importance of the development of European worldview intelligence, social mobility, education, health care as the main component of national wealth and the main components of social development is noted. The main indicators of the country's competitiveness are considered, such as the ability to innovate and creativity in social and professional life, the guarantee of which is the high creative potential of society. It is outlined that Ukraine's orientation towards the European space has only begun the initiation of the process of change, sharing the main principles and ideas of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Social Charter, placing as the basis of the development of the country and the nation the interests of man, his desire to live and develop harmoniously in harmony with their values. A meaningful analysis of the approaches of modern scientists to understanding the meaning of the following definitions: "humanitarian sphere", "state management of the humanitarian sphere" was carried out. The importance of understanding the humanitarian sphere as an object of state administration reveals its complex structure, which makes it impossible to define it as a single integral object of administration. The expediency of combining the humanitarian and social spheres as two interdependent object zones of state administration has been proven. It has been proven that the humanitarian sphere as a special sphere of state administration should be defined through the set of fields of human and citizen activity in which spiritual, creative, cultural, social, socio-political, scientific-intellectual, educational, medical and sanitary self-development and self-realization of the individual take place without carrying out production activities, but with the possibility of profiting from a product (material or immaterial) created by a person as a result of his own non-production activities and revealing his individuality. The proper understanding of the mechanism of state administration in the humanitarian sphere is defined, which means the imperative way of subordinating the objects of administration, based on the creation of conditions for human-centered development and the basis of which is democratic governance.

Key words: humanitarian sphere, public administration, state constructions of the humanitarian sphere, human centrism.

УДК 351:005.2+ 316.3
DOI <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2023.36.9>

Купрійчук В.М.

д. наук з держ. упр., професор,
професор кафедри права та публічного управління
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Градівський В.М.

аспірант кафедри регіональної політики
Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Умови сучасності глобалізованого світу доводять – головний чинник розвитку країни є людський потенціал. Україна, розпочинаючи з часів незалежності спиралась на створення людиноцентричної системи цінностей, в основі якої – свобода, рівність, справедли-

вість, відповідальність тощо. Однак, російська агресія з 2014 року (АТО) і повномасштабне вторгнення у 2022 році внесла суттєві зміни до розвитку гуманітарної сфери, де фактор людяності, національної ідентичності, взаємодопомоги та інше доводить що відбулось посилення суспільно-політичного устрою, де

гарантом між людиною та суспільством є держава, яка бере на себе обов'язки по захисту, освіті, збереженню духовної сфери, національної культури тощо.

Гуманітарна сфера держави має бути спрямована на створення функціональних умов розвитку охорони здоров'я, освіти і науки, культури, духовних потреб особистості і бути максимально спрямовану на самореалізацію людини. Державна політика повинна створювати максимальні напрямки для успішної реалізації цього, а саме ефективно функціонувати реалізуючи механізми державного управління і передбачати розроблення й впровадження державних конструктивів гуманітарної сфери, щодо формування цінностей на державному, регіональному і місцевому рівні. На сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення, саме гуманітарна сфера потребує формування та удосконалення ефективних механізмів державного управління гуманітарної сфери.

Відзначимо, що пріоритетність розвитку гуманітарної сфери в Україні в сучасних умовах виходить на перший план. За весь час незалежності вона розвивається у досить суперечливих і нестабільних соціально-економічних та політичних умовах, які спричиняють руйнацію соціальних ефектів, бо негативними домінантами стають корупція, політизація управління, нерівність регіонального розвитку, і виходячи з цього нерівність в отриманні якісних медичних, освітніх та інших послуг. Також, важливо зазначити суттєві недоліки, які є в нормативно-правовій площині, відносно суб'єкт-суб'єктної взаємодії гуманітарної сфери. Відсутність чіткої організаційної структури державного управління, постійне реформування і недофінансування, слабка умотивованість щодо діяльності призводить до слабого соціального захисту країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання державного управління у гуманітарній сфері привертає чи малу увагу сучасних науковців, так у працях О. Степанко, А. Дегтяря, В. Дзюндзюк, Ю. Древаль, Е. Зінь, М. гуманітарній сфері, з точки зору, функцій управління, кадрової політики, організаційно-інформаційного забезпечення. Важливим компонентом для аналізу вчені приділяють проблемам розвитку людського потенціалу.

Людиноцентрований підхід розкривають у своїх доробках М. Черенков, М. Задорожна, О. Козларек, Х. Баурек та інші, наголошуючи на формуванні докорінно нової системи моральних цінностей та етичних норм.

У галузі державного управління вагомий внесок щодо розвитку методологічних засад системи державного управ-

ління у напрямках сегментації гуманітарної сфери зробили: охорона здоров'я (С. Вовк, В. Лобас), освіта (М. Білинська, Т. Гладка, С. Григанська, О. Демченко, Ю. Журавльова, І. Лопушинський), культурою (М. Задорожна, Л. Максим'як, Т. Безверха, О. Малишевата ін.).

Хоча, у проаналізованих наукових доробках, вчені все одно приділяють недостатньо уваги, формуванню комплексного механізму державного управління гуманітарною сферою, з точки зору системного підходу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Державна гуманітарний розвиток країни охоплює науку, освіту, охорону здоров'я, культуру, релігію тощо, що створює розгалужене багатовекторне управління, з великою кількістю складників, подекуди не пов'язаних між собою, але в яких саме і формуються механізми управління гуманітарною сферою. Складність управління виходить зі структури об'єкта нашого дослідження, який потребує виваженого та багатоступеневого підходу. Закордонні дослідження представлені широким колом досліджень механізмів державного управління, розглядають різні складові гуманітарної сфери. Проте, комплексного розгляду механізмів державного управління гуманітарною сферою нашої країни досі залишаються недостатньо розкритими.

Мета статі проаналізувати теоретичні передумови до формування площин досліджень гуманітарної сфери як об'єкту державного управління.

Виклад основного матеріалу. Комплікація визначення повноти механізмів публічного управління гуманітарною сферою знаходиться у площині розмежування тих чи інших сфер суспільного розвитку. Наприклад, галузь гуманітарної політики та політична діяльність людини. З одного боку, це втілення політичних амбіцій, а з іншого самореалізація та саморозвиток. Натомість створення матеріальних, суспільних благ для реалізації прав, потреб, інтересів належать до економічної діяльності, виходячи за межі гуманітарної сфери і водночас належить до неї, особливо під час війни або катастроф.

За таким підходом, звертає на себе увагу думка О. Степанко та О. Чечель. Перша наголошує що «... базовими елементами гуманітарної сфери мають бути фундаментальні галузі – освіта, наука, культура та їхні підгалузі: виховання, інформаційне середовище, дозвілля, релігія, етнічні відносини» [1, с. 206]. Друга, пропанує не обмежуватися тільки такими складовими, а «...обмежуватися лише освітою, наукою та культурою недоцільно, а співвідносити релігійну сферу як підгалузь

культурної можливо лише спираючись на сучасний стан інституційного забезпечення через наявність у складі Міністерства культури України департаменту у справах релігій та національностей – некоректно» [2, с. 139].

Але, на нашу думку, обидва погляди відповідають сучасності й враховують існуюче теоретико-методологічне забезпечення гуманітарної сфери.

З іншого боку існує більш узагальнений погляд на гуманітарну сферу, як на окрему царину суспільного буття, що сприймається як певні людські цінності та пріоритети та перебуває на їх перетині [3, с. 7]. При цьому, В. Дзоз і О. Березовська-Чміль, Ю. Кобець розглядають гуманітарну сферу як особистісний розвиток людини задля створення нової суспільної якості [4–5].

Таким чином, гуманітарна сфера є ключовою для трансформаційних суспільних процесів.

Наукова праця О. Степанко «Сутність, мета, завдання та складові гуманітарної сфери» пропонує розглядати гуманітарну сферу у широкому та вузькому розумінні, де широке розуміння охоплює духовні та соціальні компоненти соціуму, а вузьке духовні та соціальні компоненти людини й суспільства [6, с. 206].

Як бачимо з різних наукових доробків, гуманітарна сфера є об'єктом державного управління [7–9]. Об'єднавши всі дослідження можна зробити підсумок, що гуманітарна сфера є єдністю всіх об'єктивних та суб'єктивних факторів суспільного життя, розгалужена та за рахунок неординарності й неоднорідності відповідає структурі моделювання та власне механізмам державного управління що потребують подальших наукових досліджень.

Розглядаючи державні конструкти гуманітарного сфери підкреслимо що, це моделі управління і розвитку, орієнтовані на розкриття найбільшого потенціалу кожної людини у соціумі та створення гідних умов для реалізації інтелектуальних, творчих можливостей людини. Державні конструкти можна розглядати у декількох площинах: політичні, економічні, соціальні, культурні.

Політичний аспект гуманітарного розвитку передбачає дослідження досягнення найвищих ступенів свободи людини і разом з тим її готовність брати відповідальність не тільки за себе, а й за родину, колектив та інше [10]. Економічний вимір наукових підходів розкриває розвиток через постійне зростання інтелектуальних продуктів та твердження інноваційності як доміанти сучасної економіки [11].

Розглядаючи гуманітарний розвиток у соціальній сфері, слід окреслити, що основним

напрямом конфігурації досліджень стала спрямованість їх на розвиток людини, як основного національного ресурсу, щодо його реалізації всіх можливостей [12]. Такий підхід, формується через професійну реалізацію, доступність сфери охорони здоров'я, можливість здобувати освіту [13, 14].

Культурний вимір частина більш загальної дискусії у царині наукових досліджень, а саме: забезпечення і розвиток творчих здібностей людини, збереження і актуалізацію історико-культурної спадщини, розвиток і збереження культурного розмаїття країни [15].

Отже, підсумовуючи, можемо окреслити, наступні площини для наукового аналізу гуманітарної сфери України, що повністю співпадають з принципами її розвитку:

людиноцентризм, який визначає цінність людини та її можливостей, як критерію оцінки якості ефективності держави та зрілості суспільно значущих інститутів, визнає право кожної людини на вільний розвиток особистості та реалізацію здібностей продовж життя;

забезпечення прав і свобод громадянина та гендерної рівності людини;

встановлення та дотримання гарантій рівності громадян перед законом та несення відповідальності посадових осіб за їх порушення;

забезпечення рівних можливостей для гармонійного розвитку людини, щодо забезпечення справедливості, гарантування права на належну якість життя незалежно від статі, віросповідання, етичної належності, регіону проживання тощо;

реалізація можливостей для підвищення соціального статусу людини, в тому числі шляхом вдосконалення її освітнього рівня та професійних здібностей;

розкриття комунікаційного потенціалу національної культури як триєдиного способу формування національної ідентичності та соціалізації людини;

розширення і утвердження свободи та гідності людини;

міжкультурна взаємодія з метою забезпечення належного місця України у глобальному і європейському гуманітарному просторі;

розбудова ефективної взаємодії між державою та громадянським суспільством, бізнесом, владою для створення необхідних соціальних умов для підвищення якості життя населення щодо всебічного гармонійного розвитку людини, захисту її прав і свобод.

Основними складовими гуманітарного розвитку України, з точки зору, механізмів державного управління є:

створення нової якості життя українського народу, шляхом створення всебічного гар-

монійного розвитку людини, реалізації всіх її професійних можливостей через досягнення високих соціальних стандартів, гармонізація людського і природного середовища, впровадження пріоритетів здорового способу життя, зміцнення і збереження здоров'я громадян України, підтримка та сприяння психологічної стабільності людини і сімей;

важливими засобами реалізації і самореалізації розвитку особистості та ключовими факторами прискорення розвитку держави і суспільства є формування суспільства знань;

розвиток соціальної активності громадян для формування розвиненого громадянського суспільства;

упровадження і розвиток креативного потенціалу людини і суспільства;

консолідацію української нації в якості модерної європейської спільноти через культурний і політичний напрямок.

Всі ці елементи спираються на ідеї та принципи Європейської Конвенції щодо захисту прав і свобод людини та Європейської соціальної хартії, що повністю повинні бути узгоджені з чинними державними та відомчими програмами і нормативними актами у сфері гуманітарного розвитку.

Висновки. Отже, гуманітарна сфера, з площини державного управління, повинна розбудовуватись орієнтуючись на публічну дипломатію, згуртованість та стійкість суспільних інтеграцій та реінтеграцій, формування політик реалізації розвитку гуманітарної сфери, як людино центрованого механізму. Запропоновані та проаналізовані елементи, дозволяють надалі сформувати та визначити окремі складові подальших частин досліджень гуманітарної сфери із врахуванням створення нової гуманітарної політики України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Степанко О. В. Сутність, мета, завдання та складові гуманітарної сфери. *Теорія та практика державного управління*. 2012, № 3. С. 201–208.
1. Чечель О. М. Поняття і зміст механізмів державного управління в гуманітарній сфері. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 3(22), 2019. С. 137–145.
2. Губерський Л. В. Ідеологія як соціально-культурний феномен. *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2011, № 20. С. 6–10.
3. Дзоз В. Гуманітарна політика України в контексті суспільної модернізації (соціально-філософський аналіз) : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03 / Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2007. 380 с.
4. Березовська-Чміль О., Кобець Ю. Політико-управлінські аспекти розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища. Специфіка розвитку сучасного соціально-гуманітарного середовища: кол. монографія. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. С. 102–105.
5. Степанко О. Сутність, мета, завдання та складові гуманітарної сфери. *Теорія та практика державного управління*. 2012, № 3. С. 201–208.
6. Бех В. П. Гуманітарна політика держави – засіб досягнення злагоди в громадянському суспільстві. *Український центр політичного менеджменту*. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/>.
7. Стельмашук Ю. Державне регулювання розвитку соціально-гуманітарної сфери: термінологічний інструментарій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016, № 20. С. 93–97.
8. Чеканова Т. Взаємодія адміністративних та політичних механізмів у системі управління охороною здоров'я : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Одеса, 2008. 20 с.
9. Баюк М. Формування та реалізація політики державної безпеки в гуманітарній сфері України : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.05 / Хмельниц. облрада, Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький : ХУУП, 2018. 24 с.
10. Дегтяр, А. Соціальна держава в ситуації сучасних викликів та місце в ній філантропії. *Публічне урядування*, (3(4)), 50-59. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/public-management/article/view/713>
11. Гошовська В. А. Соціальна держава: український вибір: монографія. К.: Друкарня ДП «Редакція журналу «Охорона праці». 2012. 221 с.
12. Вовк С.М. Системні трансформації охорони здоров'я : монографія. Кривий Ріг : ДДУУ, Вид. Р.А. Козлов, 2017. 315 с.
13. Лобас В.М. Теоретичні основи й розвиток державного соціально орієнтованого управ. ліній: Автореф. дис. д-ра наук держ. упр.: 25.00.02. / Донец. Ун-т упр. Донецьк, 2004. 36 с.
14. Кіндзерський С. Державне управління в гуманітарній сфері регіону України: стан та тенденції розвитку : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Національна академія держ. управління при Президентові України. Київ, 2006. 20 с.